

PRZYPISY

I.

1. J.Kostrzewski, 1970, s.8 in.
2. Szerzej o wprowadzeniu pruskiej administracji i szkolnictwa: W.Jakóbczyk /red./, 1973, s.146 in. oraz 275-277.
3. C.Łuczak /red./, 1971, s.22.
4. L.Trzeciakowski, 1964, s.4 in.
5. J.Buszko, 8 1978, s.33-34.
6. T.Manteufel /red./, 1959, s.51.
7. Wyrazem uprzywilejowania najbogatszych warstw społeczeństwa polskiego /ziemiaństwa/ były sejmy prowincjonalne /powołane dekretem z 5.VI.1923r./, gdzie obowiązywał status majątkowy. Z czasem stały się one legalnym narzędziem obrony bytu narodowego dla Polaków. O roli ziemiaństwa szerzej: W.Jakóbczyk/red./, 1973, s.148, 174-77, 330 in.
8. J.Kostrzewski, 1970, rozdz.I i II, W.Jakóbczyk /red./, 1973, s.327.
9. W.Jakóbczyk/red./, 1973, s.328 in.
Inteligencja niemiecka starała się przedstawić Polaków w jak najgorszym świetle, pod względem cywilizacyjnym miał to być według szowinistów niemieckich niższy rodzaj ludzi, którym dopiero Niemcy przynieśli kulturę /Gustav Freytag, 1854, powieść "Soll und haben"/, ten sam problem szczegółowo omawia J.Kostrzewski, 1970, s.44 in.
10. J.Buszko, 1978, s.71-72. L.Trzeciakowski, 1970, s.8 in.
11. Ideologia pracy organicznej wyrażała się dążeniem do cywilnego odrodzenia społeczeństwa poprzez oświatę i pracę. Program ten symbolizowały: Bazar/1828r./ i Towarzystwo Naukowej Pomocy /1841B/. Miała ona zespolic społeczeństwo polskie w obronie zagrożonej narodowości bez względu na różnice poglądów społeczno-politycznych /K.Marcinkowski, D.Chłapowski, K.Libelt, T.Działyński, H.Cegielski, E.Raczyński./ W.Jakóbczyk, 1982, s.3 in.
W.Jakóbczyk/red./, 1973, s.177-185, 222 in., 334, Z.Grot, 1983, s.158 in., 180 in.
12. W.Jakóbczyk /red./, 1973, s.191 in.
13. T.Manteufel/red./, 1959, s.184.
14. W.Jakóbczyk, 1974, s.193-199.

15. Szkolnictwo w W.Ks.Poznańskim oparte było na zupełnie innym systemie niż w pozostałych dzielnicach kraju. Wprowadzono tu bowiem w szkołach średnich program neohumanistyczny /np.gimnazjum Świętej Marii Magdaleny w Poznaniu/ wychowujący ludzi o dużej ogładzie towarzyskiej, kulturze i wiedzy humanistycznej. Por.: J.Kostrzewski, 1970, 38-44, W.Jakóbczyk/red/, 1973, s.234-235, 327.
16. W 1887r. zakazano całkowicie używania języka polskiego w szkołach elementarnych a w szkołach średnich wprowadzono go jako przedmiot fakultatywny dla Niemców. Por: J.Kostrzewski, 1970, s.31-44.
17. J.Buszko, 1978, s.68 in.
18. J.Buszko, 1978, s.102-106, 171, in, L.Trzeciakowski, 1970, s.20 in.
19. J.Buszko, 1978, s.441 in., L.Trzeciakowski, 1973, s.152 in.
20. J.Buszko, 1978, s.175-8.
21. J.Kostrzewski, 1970, s.24-44.
22. Zdolną młodzież ludową kształciło społeczeństwo polskie na własny koszt w pożytecznych zawodach, udzielało też pomocy mniej zamożnym uczniom seminariów nauczycielskich i uniwersytetów poprzez Towarzystwo Pomocy Naukowej. Duże zasługi w podnoszeniu oświaty społecznej położyło również Towarzystwo Czytelni Ludowych. Por.: T.Manteufel/red/, 1959, s.12 in., 63. 184, J.Buszko, 1978, s.204-206, G.Labuda/red/, 1973.
23. C.Łuczak/red/, 1971, s.22 in.
24. J.Kostrzewski, 1970, s.44 in., W.Jakóbczyk, 1955, s.255-273, W.Jakóbczyk, 1973, s.343.
25. J.Kostrzewski, 1970, s.88 in.
26. J.Kostrzewski, 1970, s.103 in.
27. J.Kostrzewski, 1970, s.106 in.
28. J.Buszko, 1978, s.221-240.
29. W.Jakóbczyk/red/, 1973, s.358, A.Kwilecki/red/, 1980, s.99-100
30. C.Łuczak/red./, 1971, s.58-75, J.Kostrzewski, 1970, s.115 in.
31. J.Kostrzewski, 1970, s.154 in.
32. C.Łuczak/red./, 1970, s.59, J.Kostrzewski, 1970, s.106 in.
33. C.Łuczak/red./, 1971, s.106 in., A.Kwilecki/red/, 1980, s.130-131.

34. J. Buszko, 1978, s. 413, C. Łuczak /red/, 1971, s. 159-62.
35. C. Łuczak/red/, 1971, s. 160-63, A. Kwilecki/red./, 1980, s. 131.
36. C. Łuczak /red/, 1971, s. 160, J. Kostrzewski, 1970, s. 190 in.
37. J. Kostrzewski, 1970, s. 223 in.
38. J. Kostrzewski, 1970, s. 223 in.
39. J. Buszko, 1978, s. 441 in.
40. J. Kostrzewski, 1970, s. 223 in.
41. C. Łuczak/red/, 1971, s. 183-216, J. Kostrzewski, 1970, s. 223 in.
42. C. Łuczak/red/, 1971, s. 188-225.
43. C. Łuczak/red/, 1971, s. 229-237, J. Kostrzewski, 1970, s. 249 in.
44. C. Łuczak/red./, 1971, s. 188-225.
45. C. Łuczak/red./, 1971, s. 280 in.
46. J. Kostrzewski, 1970, s. 267 in. C. Łuczak/red./, 1971, s. 246-251.

II.

47. Por.: przedmowa Z.Łukaczyńskiego-Poraya do londyńskiego wydania broszury J.Kostrzewskiego pt."Na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej jest Polska", Londyn,1961,s.3 i 6.
48. Kaliskie - zgodnie z podziałem Polski dokonany ostatecznie przez Kongres Wiedeński /1815r./ należało do Rosji i stanowiło część Królestwa Kongresowego. Por.: Pamiętnik Józefa Cichockiego-Brońkańskiego, wydany przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Kaliskiej w Kwartalniku "Ziemia Kaliska" w 1933r.
49. Wersja według relacji ustnej Marii Kostrzewskiej /żony Bogdana/ według innych opracowań był robotnikiem. Por.: W.Hensel,1948,s.3, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6.
50. Giełgud, jako głównodowodzący zaprzepaścił szansę powodzenia powstania na Litwie. Por.:A.Czubiński,1983, s.43-44, Z.Grot,1983,s.108-24.
51. Por.: Pamiętnik Józefa Cichockiego-Brońkańskiego,"Ziemia Kaliska",1933r.
52. Za zasługi dla ojczyzny ostrowski oddział Towarzystwa ^{konstanców} i Wojaków ufundował Józefowi Brońkańskiemu na starym cmentarzu katolickim pomnik. Por.: materiały biograficzne po prof.J.Kostrzewskim, archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr.54a.
53. Józef Kostrzewski wspomina w swoim pamiętniku o pięciu ciotkach mieszkających w Ostrowie Wielkopolskim.
54. Relacja ustna Marii Kostrzewskiej, J.Kostrzewski,1970, s.12.
55. Majątek rodzinny po śmierci obojga rodziców sprzedali bracia Kostrzewscy Polskiemu Bankowi Parcelacyjnemu w Kościanie, który podzielił ziemię na 4 samodzielne gospodarstwa /średnia wielkość gospodarstwa rolnego w tamtych czasach wynosiła ok.30 ha ziemi/. Por.:E.Wichura-Zajdel,1962, s.8.
56. J.Kostrzewski,1970,s.12-14.
57. J.Kostrzewski l.c.
58. Relacja ustna Marii Kostrzewskiej.
59. Wyciąg z księgi chrztów parafii św.Katarzyny w Węglewie, 1885, nr 7, urodził się o godzinie 6 rano.
60. Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego,J.Kostrzewski,1970, s.14.

61. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6, J.Kostrzewski, 1970, s.15.
62. Nauczyciel nazywał się Nachtigall, gimnazja były już wówczas niemieckojęzyczne, podobnie jak szkolnictwo podstawowe /na mocy ustawy z 1887r./
63. O wyborze gimnazjum zdecydował m.in.fakt, że w Ostrowie rodzina matki mogła zaopiekować się 9-letnim chłopcem, charakter wyznaniowy był dla Kostrzewskich bezdyskusyjny.
64. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6, J.Kostrzewski, 1970, s.24, wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego.
65. W archiwum PAN w materiałach po prof.J.Kostrzewskim pod nr 68 znajdują się zachowane świadectwa szkolne Józefa Kostrzewskiego z gimnazjów w Ostrowie, Gnieźnie i Poznaniu, większość ocen na świadectwach w klasach początkowych sprowadzała się do UNGENÜGEND /niedostatecznych/ i GENÜGEND /dostatecznych/.
66. Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego, 20.IX.1982r.
67. Ruch samokształceniowy rozwijał się wówczas bardzo gwałtownie wśród polskiej młodzieży gimnazjalnej jako jedna z form specyficznej działalności narodowowyzwoleńczej. Por.:L.Trzeciakowski, 1973, s.56.K.Jażdżewski, 1970, s.5.
68. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6, J.Kostrzewski, 1970, s.31-33.
69. Ideę ruchu etycznego wysunął w 1902 r.w Krakowie prof. dr Wincenty Lutosławski, on też był założycielem towarzystwa pozawójkowej wstrzemięźliwości a raczej bractwa "Eleusis", wymagającego od swoich członków wyrzeczenia się alkoholu, tytoniu, kart i rozpusty. Por.:E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6, szerzej na temat założeń i form organizacyjnych towarzystwa -J.Kostrzewski, 1970, s.33-35.
70. Por.:przypis nr 21.
71. Większość młodzieży gimnazjalnej w Wielkopolsce skupiona była wokół Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego, pod którego patronatem rozwijała się działalność samokształceniowa. Stronnictwo zwalczało ruch etyczny jako swego rodzaju zagrożenie dla polskiego nacjonalizmu obronnego, z wielkim trudem przecież wypracowywanego.
72. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7.
73. Archiwum PAN, nr 68- świadectwo ukończenia gimnazjum w Poznaniu.
74. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7, w Poznaniu nawiązał J.Kostrzewski kontakty towarzyskie i naukowe, które zdecydowały później o wyborze kierunku studiów /krąg inteligencji polskiej skupionej wokół Towarzystwa Przyjaciół Nauk/.

75. K.Jażdżewski, 1970, s.5, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7, archiwum PAN, nr 68, indeks studenta medycyny, nr 691.
76. J.Fabiański, 1970, s.11.
77. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7, J.Fabiański, 1970, s.11.
78. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7-8, w 1908r. założył Związek Akademików Abstynentów.
79. K.Jażdżewski, 1970, s.5-6, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8.
80. K.Każdżewski, 1970, s.5-6, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8, w Krakowie znajdowała się najbliższa polska katedra archeologii, zajmowana przez W.Demetrykiewicza, archiwum PAN, nr 68, indeks studenta U.J. nr 105.
81. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8
- 82a. W tamtych czasach powstał w Krakowie specyficzny nurt kulturowy przejawiający się głównie w sztuce, nazywany później okresem Młodej Polski.
- 82b. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8.
83. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8, także przypis nr 25.
84. Jedyna na obszarze Niemiec możliwość studiów archeologicznych istniała w Berlinie, gdzie archeologią pradziejową zajmował się prof.G.Kossinna, por.: K.Jażdżewski, 1970, s.6, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.9, W.Hensel, 1948, s.4 in. Dział przedhistoryczny muzeum TPN przeżywał w tym czasie kryzys związany z brakiem fachowego kierownictwa, zagrażało mu także prężnie rozwijające się Muzeum Prowincjonalne /niemieckie/, kierowane przez dr E.Blumego, uzurpujące sobie wyłączność badań w Wielkopolsce, por.: J.Kostrzewski, 1948, s.107-109.
85. Por.: przypis nr 82 archiwum PAN, nr 68, indeks studenta Uniwersytetu Berlińskiego, nr 5655, wystawiony 23.V.1910r.
86. Złożenie egzaminu wstępnego z j.angielskiego było warunkiem przyjęcia na studia w Londynie, por.: K.Jażdżewski, 1970, s.3.
87. K.Jażdżewski, 1970, s.6, W.Hensel, 1948, s.14-26.
88. J.Kostrzewski, 1970, s.77-78.
89. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.9.
90. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.9, J.Kostrzewski, zrezygnował z tego zajęcia i towarzyszącej mu pensji 75 mk miesięcznie, ponieważ zależało mu na szybkiej obronie pracy doktorskiej w związku z posadą w muzeum PTPN.

91. Sprawozdanie z badań w Siedleminie zostało opublikowane w 1914r., por.:bibliografia prac profesora.
92. J.Kostrzewski,1970,s.77, in., archiwum PAN,nr 68, indeks doktorancki nr 110, z oceną "EXIMIUM", z 20.VII.1914r.
93. Rozprawa doktorska J.Kostrzewskiego nosiła jeszcze ślady silnego wpływu mistrza - G.Kossinny - w zakresie teorii migracyjnej zasiedlania obszarów między Odrą, Nysą i Bugiem w okresie lateńskim i została w czasie późniejszym krytycznie oceniona pod tym względem przez samego J.Kostrzewskiego, natomiast cała część materiałowa /zwłaszcza typologia zapinek/ potwierdziła się w badaniach.
94. Wiązało się to z ustawą o wykopaliskach, wydaną przez sejm pruski w 1913r.
95. Archiwum PAN, nr 73, dokument wymeldowania J.Kostrzewskiego z Köpenick pod Berlinem do Poznania z 1.IV.1914r.
96. Dotyczyło to edycji "Albumu zabytków przedhistorycznych Wielkiego Ks.Poznańskiego" - t.III i IV - por.:bibliografia prac J.Kostrzewskiego.
97. Szerzej o Towarzystwie Wykładów Naukowych: C.Łuczak/red/, 1971, s.54 in.,W.Jakóbozyk, 1967, s.56,J.Kostrzewski, 1970, s.103 in.
98. Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego, E.Wichura-Zajdel, 1962,s.10 in.
99. E.Wichura-Zajdel,1962,s.10, archiwum PAN, nr 71 i, 73, dokumenty pruskiej komendy uzupełnień - AUSMUSTERUNGSCHEIN - z pieczęciami odroczeń z lat 1915, 16, 17 oraz karta powołania z 1918r.
100. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.10.
- 101.
102. E.Wichura-Zajdel,1962,s.10 w archiwum PAN znajduje się list słuchaczek seminarium prehistorii z 2.III.1918r. z gratulacjami z okazji objęcia katedry przy Uniwersytecie Lwowskim, nr arch.85.
103. Utworzenie Komisji Uniwersyteckiej poprzedziła działalność Towarzystwa Wykładów Naukowych, por.: przypis nr 47.
104. Dla poparcia polskich żądań na kongresie pokojowym J.Kostrzewski opublikował mapkę narodowościową ziem zaboru pruskiego ze statystyką zasiedlenia. Por.:bibliografia prac profesora.
105. K.Tymieniecki, 1970, s.10-11.
106. Inauguracja nastąpiła 7.V.1919r., zajęcia rozpoczęto już 12.V.1919r.,por.: C.Łuczak/red/, 1971,s.54 in.

107. J.Kostrzewski, 1970,s.120.
108. Archiwum PAN, nr 72, zaproszenie o treści: Naczelnik Państwa zaprasza W.P.Profesora Józefa Kostrzewskiego na obiad, który odbędzie się wa Zamku dnia 27 października o godz.7,30 wieczorem.
109. E.Wichura-Zajdel, 1962,s.11,wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego /20.IX.1982/, A.Kwilecki/red./,1980,s.112.
110. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.11.
111. K.Jażdżewski,1970, s.8 in.,E.Wichura-Zajdel,1962,s.12.
112. E.Wichura-Zajdel,1962,s.5-6.
113. Archiwum PAU, nr 804/29, list z 4.V.1929.
114. Relacja ustna Marii Kostrzewskiej.
115. K.Jażdżewski,1970,s.10, E.Wichura-Zajdel,1962,s.12.
116. W.Hensel,1948, s.28-29, K.Tymieniecki, 1968,s.13, E.Wichura-Zajdel,1962,s.13.
117. W archiwum PAN pod nr 75 znajdują się: zezwolenie ministra nr BP-7806/37 z 29.IV.1937r. na przyjęcie i noszenie Krzyża Komandorskiego Łotewskiego Orderu Trzech Gwiazd, oraz pismo ministra nr BP-6547 z 16.IV.1937r. o nadaniu Krzyża Oficerskiego Legii Honorowej.
118. Dokumentów po poległym żołnierzu-Edmundzie Bogdajewiczu-dostarczył W.Maciejewski /laborant muzealny, stały współpracownik J.Kostrzewskiego/, pod tym nazwiskiem Kostrzewski ukrywał się do końca wojny. Nakaz aresztowania wydany w pierwszych dniach okupacji nie został wykonany, ponieważ skierowano go na stary adres profesora /na ulicę Mickiewicza/ i błędnie podano datę urodzenia. Jako uzasadnienie nakazu aresztowania władze hitlerowskie podały jego działalność w dziedzinie prahistorii:..."Gegen alles deutsche und germanische eingestelt "grosser" Vorgeschichtsforscher im polnischen Sinne. Log ganz frei alle Kulturguter den Polen an. die er ausgrub. Berlin war für Kostrzewski eine polnische Gründung..."Por.:K.Jażdżewski,1970,s.10, E.Wichura-Zajdel,1962,s.5, W.Hensel,1948,s.33, J.Zak,1983, s.12, oryginalny druk rozkazu aresztowania z 30.X.1939 znajduje się w zbiorach archiwum PAN, w materiałach po J.Kostrzewskim, nr arch.71.
119. K.Jażdżewski,1970,s.10 in.archiwum PAN, nr 26 - rękopis pamiętnika "Z mego życia", II-wersja.
120. K.Jażdżewski,1970, s.11.
121. Najstarszy syn - Zbigniew - znajdował się wówczas w Anglii, w armii polskiej,natomiast najmłodszy -Przemysław - zginął w Oświęcimiu /17.II.1941r./..Por.:K.Jażdżewski,1970,s.11.

122. Archiwum PAN, nr 71, zachowało się zaświadczenie z 5.II.1945r. ze szpitala w Bystrej o pobycie Edmunda Bogdajewicza na leczeniu.
123. Archiwum PAN, nr 78, przepustka nr 598 z 27.II.1945r., wydana przez Urząd Wojewódzki w Krakowie /w.j.polskim i rosyjskim/ pozwalająca na wyjazd do Poznania.
124. Uczył dzieci swoich gospodarzy języka polskiego i historii, egzaminował także magistrą Gerarda Labudę z prahistorii, jako przedmiotu dodatkowego przy egzaminie doktorskim./ Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego/.
125. Archiwum PAN, nr 78, legitymacja tymczasowa wydana przez Urząd Wojewódzki w Poznaniu z dnia 10.III.1945r./ w j.polskim i rosyjskim na nazwisko J.Kostrzewskiego, zezwolenie na przeniesienie książek z mieszkań prywatnych do muzeum, nr 47/45 T/L, wydane przez Urząd Wojewódzki w Poznaniu z 10.III.1945r.
126. J.Kostrzewski, 1970, s.267.
127. Archiwum PAN, nr 78, pismo Grupy Operacyjnej Planowania na rejon Pomorza Zachodniego z prośbą do J.Kostrzewskiego o wzięcie udziału w konferencji w sprawie przejęcia terenów zachodnich, podpisane przez inż.Piotra Żarębę, z dnia 13.IV.1945r.
128. W.Hensel, 1948, s.39, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.17 in., archiwum PAN nr 78, W.Hensel, "W poszukiwaniu prawdy naukowej", Ilustrowany Kurier Polski, z 10.IV.1947, nr 14. W uzasadnieniu nadania tytułu czytamy: "Aktem tym czcimy nie tylko wielkiego uczonego, ale i hart wielkiego Polaka, który walczył o prawdę naukową i prawo Polaków do zajęcia poczesnego miejsca w świecie nauki".
129. Arch.PAU, nr W-I-15/1949/460, z 19.IV.1948r.
130. Na następcę powołano prof.dr.W.Hensla, ucznia J.Kostrzewskiego, archiwum PAN, nr 73, decyzja ministerstwa /bez numeru/ z 1.XI.1950, o przeniesieniu J.Kostrzewskiego na emeryturę.
131. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.14 in. wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego, archiwum PAN, nr 75, pismo nr ZU-VI-2/639/56 z 2.VII.1956r. podpisane przez Ministra Szkolnictwa Wyższego, powołujące ponownie J.Kostrzewskiego z dniem 1.IX.1956r. na stanowisko samodzielnego pracownika nauki przy Katedrze Archeologii Polski na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM.
132. W.Hensel, 1948, s.20 in.K.Jażdżewski, 1970, s.12.
133. Archiwum PAN, nr 140, list Ministra Kultury i Sztuki z 30.VIII.1958r. nr MOZ-X-Os-213/58 z podziękowaniem za pracę po rezygnacji J.Kostrzewskiego ze stanowiska dyrektora Muzeum Archeologicznego.

134. Archiwum PAN, nr 77, pismo ministra oznaczone nr DSU-II-1/02/523/60 z 30.VII.1960r. o zwolnieniu J.Kostrzewskiego z zajmowanego stanowiska dyrektora Katedry Archeologii w związku z przejściem na emeryturę.
135. Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego, papież przyjął J.Kostrzewskiego w swojej prywatnej rezydencji i rozmawiał z nim o Biskupinie.
136. J.Żak, 1983, s.10-12.

III.

137. Por.E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6-8.
138. Por.rozdz.II, s.9-10.
139. J.Kostrzewski, 1970, s.23.
140. Por.rozdz.II, przypis nr 18.
141. E.Wichura-Zajdel, 1962,s.6, J.Kostrzewski,1970,s.30.
142. K.Dziewanowski, 1961,s.6, zachowało się ręcznie pisane zobowiązanie - przyrzeczenie elsów gnieźnieńskich, z 2.XII. 1905r., dotyczące spotkania całej grupy /10 osób/ za 10 lat w katedrze gnieźnieńskiej przed grobem św.Wojciecha, przechowywane przez Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.73.
143. Wspomnienie w relacji ustnej prof.K.Jażdżewskiego, zachowały się zeszyty szkolne Józefa Kostrzewskiego z opracowaniami wykładów dla członków TTZ: o Konstytucji 3-go Maja, z okazji 112 rocznicy jej uchwalenia, oraz o sejmie elekcyjnym i elekcji, a także ze streszczeniami dzieł literatury polskiej, przede wszystkim Juliusza Słowackiego, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.149.
144. J.Kostrzewski, 1970,s.31.
145. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.68, zachowały się świadectwa szkolne J.Kostrzewskiego z gimnazjów w: Ostrowie, Gnieźnie i Poznaniu. W klasach początkowych przeważają oceny niedostateczne /UNGENÜGEND/ i dostateczne /GENÜGEND/.
Zachowała się również pisana ręcznie przez J.Kostrzewskiego umowa o następującej treści:
"Uгода pomiędzy W.P.E. i St.Kostrzewskim i Józefem Kostrzewskim

/Duplicat, 20. 12/
1. Jeżeli J.Kostrzewski z Węglewa zostanie przesadzony jako 10 uczeń lub wyżej do kl.II, pan St.Kostrzewski zgadza się zapłacić Józefowi K. 1 M.
2. Jeżeli zaś Józef przejdzie niżej jak 10, to zgadza się odebrać 20 kiji /bizunów/ w ratach po 5 kiji i to przez 2 dni następujące pasobicie.
Podpisy: Józef Kostrzewski
St.Kostrzewski"
146. J.Kostrzewski, 1970, s.31.
147. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.85, Zachowały się zeszyty ze streszczeniami "Powrotu posła" J.U.Niemcewicza i "Krzyżaków" H.Sienkiewicza, oraz pod nr arch.144 - "Historia polska w zarysie" F.Antoniewicza, przepisana ręcznie w całości przez J.Kostrzewskiego.

148. M.Jabczyński, 1960, s.93. Ofooli TTZ pisze Jabczyński w swoich wspomnieniach: "...Duży wpływ na skryształowanie się naszej świadomości narodowej wywierał żywy, codzienny kontakt z kolegami polskimi. Wielu z nas zbliżyła do siebie praca w tajnych zespołach Towarzystwa Tomasza Zana... Pozbawieni kierownictwa ze strony starszych przedstawicieli społeczeństwa polskiego, pod wpływem lektury naszych wieszczów, Trylogii i współczesnych autorów Młodej Polski, przeżywalismy nawrót od hasel pozytywistycznych do romantyzmu"... Podobny wpływ musiało mieć niewątpliwie TTZ na młodego J.Kostrzewskiego, por.Bibliografia prac profesora, poz. 1,2.
149. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.83, ciekawym przykładem praktycznej działalności członków TTZ jest zachowany brulion ze statutem i rozliczeniami kasy zapomogowo-pożyczkowej "Worek", założonej przez J.Kostrzewskiego i jego szkolnych kolegów. Kasa działała od 12.01.1905 do 8.94.1905r., dysponowała funduszem składkowym w wysokości 70 Mk. J.Kostrzewski pełnił funkcję kasjera, w regulaminie czytamy: "...członkiem może być każdy porządnie się prowadzący młodzieniec uczęszczający w Gnieźnie do Gimnazjum, który zgłosi się do zarządu i wypełnia swe obowiązki..."
150. J.Kostrzewski, 1970, s.37.
151. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6, J.Kostrzewski, 1970, s.35. Powodem były sympatie dla "Eleusis".
152. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6-7, wspomnienia w relacji ustnej prof.K.Jażdżewskiego.
153. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7.
154. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8.
155. J.Kostrzewski, 1970, s.53.
156. K.Dziewanowski, 1961, s.6.
157. Por. rozdz.II, s.11-12.
158. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8, J.Kostrzewski napisał z więzienia do swojego kuzyna ze strony matki - Romana Krysińskiego - który przyjechał do Warszawy i za pośrednictwem adwokata T.Kijeńskiego przekupił odpowiednich urzędników carskich. Sumę 1000 rubli, potrzebną na ten cel wyłożyły ciotki z Ostrowa, w tajemnicy przed ciężko chorą matką J.Kostrzewskiego.
159. Por.rozdz.II, s.9.
160. Por.rozdz.II, przypis 20.
161. J.Kostrzewski, 1970, s.35.

162. J.Kostrzewski, 1970, s.35, członkami wielkopolskiego oddziału "Eleusis" zostali także: Teodor Kozubski, Władysław Marcinkowski i Bogusław Zieliński.
163. W założeniach programowych "Eleusis" znajdował się kult trzech wieszczów narodowych, co stanowiło powód wystarczający, aby władze zaborcze uznały je za niebezpieczne dla państwa pruskiego.
164. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.6-7, J.Kostrzewski, 1970, s.36 Wydawnictwo to nie zostało uwzględnione w bibliografii prac profesora ponieważ żaden egzemplarz nie zachował się.
165. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7.
166. J.Kostrzewski, 1970, s.41. Przesłuchiowano Kazimierza Łuczewskiego, który zaprezentował władzom szkolnym jedynie założenia moralno-etyczne organizacji, pomijając aspekty narodowe.
167. K.Jażdżewski, 1970, s.5, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7-8.
168. J.Kostrzewski, 1970, s.45.
169. Korespondencje te były przeredagowywane przez gazety i wykorzystywane jako materiał informacyjny, dlatego też nie uwzględniono ich w bibliografii prac profesora.
170. Por. A.Czubiński, 1983, s.116.
171. Por. "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości", R.VII/1910.
172. Por. "Wiadomości z Ruchu Wstrzemięźliwości", nr 10/1911, s.3, "Świt" stanowił organ młodzieży abstynenckiej skupionej wokół Towarzystwa "Wyzwolenie" które było organizacją jak na ówczesne warunki bardzo demokratyczną, działało na terenie Wielkopolski.
173. Por. "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości", R.VII/1910, nr 85, s.185.
174. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.7.
175. "Przewodnik po Poznaniu" K.Kościńskiego, 1909, s.218-219.
176. Por. bibliografia prac J.Kostrzewskiego, poz.3, oraz "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości", R.VII/1910, nr 75, s.55.
177. Jeden z egzemplarzy autorskich zadedykował J.Kostrzewski swojej przyszłej żonie - Jadwidze Wróblewskiej, która od pewnego czasu także była zwolenniczką idei abstynenckich i członkinią wielkopolskiego oddziału "Eleusis". Tłumaczenie "Kwestii alkoholizmu" ofiarował również J.Kostrzewski Bolesławowi Erzepkiemu - dyrektorowi muzeum PTPN, sym-

patykowi ruchu etycznego, sprzyjającemu działalności J.Kostrzewskiego od czasu jego pobytu w gimnazjum poznańskim. Egzemplarz ten z dedykacją: "Wiel. Panu Dyrektorowi Dr B. Erzepkiemu jako słaby wyraz szacunku tłumacz". Poznań, d. 31. III. 1910. - znajduje się w zbiorach bibliotecznych PTPN, pod numerem katalogowym 42424.

178. Por. "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości" R.VIII/1911, nr 70, "Eleusis", t.VI/1910.
179. "Wiadomości z Ruchu Wstrzemięźliwości", nr 10/1910, s.3, zamieściły pod tytułem: "Walka z alkoholizmem w Poznańskim" następującą notatkę - ... "Królestwo i Galicję pod tym względem /abstynencji - przyp. I. Sz./ wyprzedziło Poznańskie... Świeckie towarzystwo "Wyzwolenie" liczy dziś 3000 członków w 40 kołach i kółkach po wsiach i miastach. Członkowie biorą sprawę nie uczuciowo lecz rozumowo, ich liczba wzrasta stale. Wśród młodzieży przygotowują się zastępy przyszłych lekarzy, którzy wstrzemięźliwość uznają za sprawę pierwszorzędnej doniosłości."...
180. Por. "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości", R.VII/1910 nr 74, s.16. Ks.K.Niesiołowski z Pleszewa, redaktor miesięcznika zamieścił bardzo pochlebną recenzję nowego wydawnictwa, polecając je wszystkim gazetom polskim W.Ks.Poznańskiego. Apel do redakcji pism polskich znalazł się też w pierwszym numerze "Wiadomości z Ruchu Wstrzemięźliwości", R.I/1910, nr 1, s.1.
181. "Wiadomości z Ruchu Wstrzemięźliwości", R.I/1910, s.4.
182. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.8.
183. J.Kostrzewski, 1970, s.69.
184. "Eleusis", t.VI/1910, s.52-56, na zjeździe tym J.Kostrzewski wygłosił referat o narodowych celach "Eleusis".
185. J.Kostrzewski, 1970, s.71.
186. "Miesięcznik dla Popierania Ruchu Wstrzemięźliwości", R.VII/1911, nr 71, s.73-74.
187. J.Kostrzewski, 1970, s.85-86.
188. Por. bibliografia prac J.Kostrzewskiego, poz.31, 48.
189. J.Kostrzewski, 1970, s.69.
190. Por.słowo wstępne w "Zapiskach Muzealnych", z.I, 1916, s.1.
191. Szerzej o strukturze organizacji: "Zapiski Muzealne", z.I, 1916, s.38.
192. "Zapiski Muzealne", z.I, 1916, s.38-39.

193. Członkiem Towarzystwa Muzealnego mógł zostać każdy pragnący brać udział w jego pracach i przyjęty przez zarząd. Składka roczna wynosiła minimum 3 Mk. Płacąc jednorazowo przynajmniej 100 Mk można było zostać członkiem dożywotnim. Por. J. Kostrzewski, 1918, s. 74.
Akta Towarzystwa Muzealnego w Poznaniu, w zbiorach specjalnych PTPN, rękopisy nr 1481 /poz. 3 i 4/.
194. Wszystkie rachunki zatwierdzał sekretarz.
195. "Zapiski Muzealne" z. I, 1916, s. 38-39. Fundusze Towarzystwa służyły J. Kostrzewskiemu także do finansowania badań ratowniczych na terenie Wielkopolski. W pierwszym roku zarząd przeznaczył na badania archeologiczne 150 Mk, które z powodu choroby J. Kostrzewskiego nie zostały wykorzystane.
196. Por. Bibliografia prac J. Kostrzewskiego.
197. Por. "Zapiski Muzealne" z I. 1916, J. Kostrzewski zorganizował sieć "agitatorów" tak, aby objęła ona jak najszerszy krąg odbiorców, zwykle dla każdego powiatu był osobny przedstawiciel w mieście i na wsi.
198. Ukazały się tylko 3 zeszyty "Zapisków": 1 - za 1916r., 2 - za 1917r. i 1918r., 3 - za 1919 i 1920.
199. "Zapiski Muzealne", z I, 1916, s. 36 in.
200. A. Wrzosek /red./, 1925, s. 44-45.
201. Szerzej na temat Towarzystwa Wykładów Naukowych: C. Łuczak /red./, 1971, s. 46-47, M. Stański, 1983, s. 79, A. Wrzosek/red./, 1925, s. 43, J. Kostrzewski, 1960, s. 250-252.
C. Łuczak /red./, 1971, s. 46.
W miejscowościach, gdzie liczba ludności polskiej nie przekraczała 60% ogółu, nie wolno było odbywać publicznych zebrań w języku polskim a jedyną dozwoloną formą zebrań czy większych zgromadzeń polskich były zamknięte zebrania członków towarzystw.
202. A. Wrzosek/red./, 1925, s. 44.
203. A. Wrzosek/red./, 1925, s. 44, in.
204. A. Wrzosek/red./, 1925, s. 46, C. Łuczak/red./, 1971, s. 46-47.
Dla porównania: ks. Sz. Dettloff miał na wykładach z historii sztuki 148 słuchaczy nadzwyczajnych i 37 zwyczajnych. Liczba słuchaczy zwyczajnych w całym Towarzystwie była jednak niewielka - wynosiła 39 osób. Członków nadzwyczajnych natomiast było kilkuset.
205. Por. M. Stański, 1983, s. 79 in., J. Kostrzewski, 1960, s. 252, C. Łuczak/red./ 1971, s. 47 in., pierwsze posiedzenie zbiegło się z dniem przyjęcia przez Niemców warunków kapitulacji.

206. A.Wrzosek/red./, 1925, s.46.
207. A.Wrzosek/red./, 1925, s.48, J.Kostrzewski, 1967, s.397, we wspomnieniach o Heliodorze Święciokim J.Kostrzewski napisał o pracach Komisji Uniwersyteckiej:..."bez zapewnionych funduszy, bez ustalonej listy kandydatów i bez gwarancji uzyskania odpowiednich gmachów na pomieszczenia zakładów i biur uniwersyteckich próba tworzenia przez cztery osoby /podkreślenie I.Sz./ dobrej woli uniwersytetu polskiego w okupowanym jeszcze przez Niemców Poznaniu wyglądało na porywanie się z motyką na słońce"...
208. Inicjatywę tę przyjęto i zrealizowano, co dało powód profesorom innych uczelni /starszych instytucjonalnie i kadrowo/ do nazywania Uniwersytetu Poznańskiego i jego kadry "smarkatym uniwersytetem". Por.J.Kostrzewski, 1960, s.258.
209. A.Wrzosek/red./, 1925, s.56, wówczas sprawa lokalizacji przyszłej uczelni nie była jeszcze przesądzona.
210. C.Łuczak/red./, 1971, s.61.
211. A.Wrzosek/red./, 1925, s.56.
212. J.Kostrzewski, 1960, s.252, tenże, 1967, s.397 in.
213. A.Wrzosek/red./, 1925, s.67.
214. C.Łuczak/red./, 1971, s.67 in.
215. A.Wrzosek/red./, 1925, s.68-69, J.Kostrzewski, 1960, s.254-255, tenże, 1967, s.399-400. Zajmował się także rewindykacją mebli Akademii i rozdziałem książek biblioteki do niej należącej między poszczególne seminaria.
216. A.Wrzosek/red./, 1925, s.68-69, J.Kostrzewski, 1960, s.254-255.
217. A.Wrzosek/red./, 1925, s.74, J.Kostrzewski, 1970, s.110.
218. C.Łuczak/red./, 1971, s.74, 23 kwietnia 1919 r. Senat rozwiązał Komisję Uniwersytecką i powołał nową.
219. A.Wrzosek/red./, 1925, s.87.
220. A.Wrzosek/red./, 1925, s.101, J.Kostrzewski, 1970, s.116. Komisja natychmiast rozpoczęła pracę.
221. A.Wrzosek/red./, 1925, s.101, in., J.Kostrzewski, 1970, s.116, C.Łuczak /red./, 1971, s.117, J.Kostrzewski, 1960, s.257.
222. A.Wrzosek/red./, 1925, s.101 in.

223. Na wykłady sprzedawano bilety wstępu a fundusze zgromadzone w ten sposób wykorzystywane były dla finansowania akcji oświatowej, wydawnictw popularnonaukowych i honoraria dla wykładowców. Por.A.Wrzosek/red./, 1925, s.102.
224. A.Wrzosek/red./, 1925, s.136.
225. Proponował wydzielenie: Muzeum Sztuki i Przemysłu Artystycznego, Muzeum Archeologicznego i Muzeum Przyrodniczego.
226. Działalność zawodowa J.Kostrzewskiego zostanie omówiona w rozdziale następnym. Pismo Starosty Krajowego w Poznaniu, nr 335/24 z 26.I.1924 powierzające J.Kostrzewskiemu od 1.II.1924r. kierownictwo "Oddziału prehistorycznego" Muzeum Wielkopolskiego, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.85.
227. S.Dedio, 127, s.9-15.
228. B.Kostrzewski, 1957, s.15 in.
229. Zachował się rękopis J.Kostrzewskiego dotyczący wspomnień z okresu okupacji, w którym autor wspomina m.in., że najważniejsze jego prace były tłumaczone na język niemiecki i wydawane jako tzw. wydawnictwa specjalnego przeznaczenia, ściśle tajne, opatrywane nadrukiem/NUR FÜR DIENSTGEBRAUCH/ - ponieważ hitlerowcy uznali je za niebezpieczne dla ich państwowości, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.54a.
230. Zachował się maszynopis artykułu J.Kostrzewskiego pt. "Rola i znaczenie prehistorii w zespoleniu ziem odzyskanych z Macierzą", w którym na s.2 czytamy:..."Prostowaniu kłamst niemieckich w dziedzinie prehistorii poświęciłem przed wojną znaczną część mej działalności naukowej i publicystycznej, temu samemu celowi służy wydawana przeze mnie seria prehistoryczna popularnego wydawnictwa "Wiedza Powszechna" w której ukazały się już następujące tytuły:
1. Słowianie i Germanie w pradziejach Polski,
 2. Gdzie była prakolebka Słowian,
 3. Słowianie wczesnośredniowieczni w świetle źródeł i wykopalisk,
 4. Kłamstwa nauki niemieckiej o Słowianach,
 5. Kultura ludowa i społeczna Polan wczesnohistorycznych,
 6. Tragedia Słowian zachodnich,
 7. Kultura praskłowińska,
 8. Osadnictwo i budownictwo prapolskie.
231. J.Kostrzewski, 1970, s.120.
232. Por.rozdz.I i II.
233. Por.bibliografia prac profesora.
234. Por.bibliografia prac profesora.

235. Por.rozdz.II.
236. J.Kostrzewski, 1970, s.120.
237. J.Kostrzewski, 1967, s.399-400.
238. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.12.
239. Zachowała się korespondencja J.Kostrzewskiego z Muzeum Śląskim w Katowicach a w niej m.in.:
1. podziękowanie za propozycję urządzenia w Muzeum Śląskim działu zabytków przedhistorycznych, pismo nr 7/5 z 15.IX.1934r., podpisane przez Tadeusza Dobrowolskiego,
 2. kosztorysy prac wykopaliskowych na Śląsku, z 1934r. w pow.tarnogórskim, z 1935r. - w pow.lublinieckim. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu. nr arch.69.
240. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.12.
241. K.Dziewanowski, 1961, s.4-6.
242. Rękopis nr 1244, z 18.XII.1930r., zbiory specjalne PTPN.
243. K.Dziewanowski, 1961, s.5.
244. A.Kwilecki /red./1980, s.132.
245. A.Kwilecki/red./,1980, s.137.
246. Por.rozdz.II.
247. B.Kostrzewski, 1957, s.11.
248. Zachował się jeden z egzemplarzy nakazu aresztowania prof.J.Kostrzewskiego z datą 30.IX.1930r., Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.71.
249. Por.rozdz.II.
250. Zachowała się legitymacja tymczasowa, wydana J.Kostrzewskiemu w Uniwersytecie Jagiellońskim 30.I.1945r., - o treści: dr Kostrzewski Józef, profesor Uniwersytetu Poznańskiego zgłosił się do rejestracji i objął obowiązki służbowe. /ważna do 30.IV.1945r./.Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.85.
251. Por.bibliografia prac profesora.
252. Z.Rajewski, 1956, s.5.
253. K.Dziewanowski, 1961, s.4-6.

IV.

251. Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, t.43/1916, s.265.
252. Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, t.43/1916, s.265.
253. Por.B.Kostrzewski, 1957, s.7 in.
254. Roczniki TPNP, t.43/1916, s.265.
255. B.Kostrzewski, 1957, s.8.
256. B.Kostrzewski, 1957, s.8.
257. B.Kostrzewski, 1957, s.9.
258. Roczniki TPNP, t.45/1919, s.339, B.Kostrzewski, 1957,s.12.
259. Sprawozdania z czynności TPNP, t.44/1917, s.396, in., B.Kostrzewski, 1957, s.12.
260. Sprawozdania z czynności TPNP, t.45/1918, s.339.
261. B.Kostrzewski, 1957, s.7-8, Sprawozdanie z czynności TPNP, t.44/1917, s.397, J.Kostrzewski, 1970, s.135,139.
262. B.Kostrzewski, 1957, s.7 in.
263. Roczniki TPNP,t.43/1916, s.276.
264. Zapiski Muzealne, R.I/1916, s.1 in.
265. Roczniki TPNP, t.44/1917, s.414.
266. Sprawozdania z czynności TPNP, t.46/1919, s.12 in.
267. Zapiski Muzealne, R.I/1916, s.38-39.
268. Roczniki TPNP, t.43/1916, s.265, B.Kostrzewski,1957,s.8.
269. Zachował się paszport J.Kostrzewskiego nr 775 z 1916r. wydany przez władze pruskie, z pieczęciami potwierdzającymi pobyt w Warszawie, przy ul.Żłotej nr 6, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.71.
270. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.9, J.Kostrzewski,1970,s.90, W.Hensel, 1948, s.5.
271. B.Kostrzewski, 1957, s.8, Roczniki PTPN,t.45/1918, s.339.
272. Sprawozdania z czynności TPNP, t.45/1918, s.339.
273. E.Wichura-Zajdel, 1962, s.11.

274. B.Kostrzewski, 1957, s.8, Roczniki TPNP, t.44/1917, s.396.
275. B.Kostrzewski, 1957, s.7.
276. Sprawozdania z czynności TPNP, t.49/1922, s.8, B.Kostrzewski, 1957, s.10.
277. Zachowały się pisma Starosty Krajowego w Poznaniu do J.Kostrzewskiego /nr 3429/33 Os.z października 1933 i nr 37/34-V z kwietnia 1934r./, w których Starosta Krajowy zmuszony jest ze względu na trudności finansowe, wypowiedzieć J.Kostrzewskiemu stanowisko kierownika Działu Przedhistorycznego, oraz prosić o dalsze pełnienie tej funkcji honorowo. Drugie pismo zawiera podziękowanie za wyrażoną na tę propozycję zgodę. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.78.
278. B.Kostrzewski, 1957, s.10. Sprawozdania z czynności PTPN, 1923 i 1924, s.19.
279. B.Kostrzewski, 1957, s.10-11.
280. Przegląd Archeologiczny, t.I, r.1-3, s.74, W.Hensel, 1947, s.509.
281. Przegląd Archeologiczny, t.I, r.1-3, s.75.
282. Przegląd Archeologiczny, t.I, r.1-3, s.75.
283. B.Kostrzewski, 1957, s.13.
284. Z Otchłani Wieków, R.I/1926, z 1-2, s.1-2.
285. Z Otchłani Wieków, R.II/1927, z.1, s.15, B.Kostrzewski, 1957, s.14.
286. J.Kostrzewski, 1970, s.122, zachowało się zaproszenie z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z 27.III.1920r. do wygłoszenia w półroczu letnim 1920 r. wykładów z archeologii przedhistorycznej, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.85.
287. J.Kostrzewski, 1970, s.125.
288. W.Hensel, 1948, s.32-33, E.Wichura-Zajdel, 1967, s.12.
289. B.Kostrzewski, 1957, s.9 in., Sprawozdania z czynności TPNP, 1923, 1924, s.19.
290. J.Kostrzewski, 1970, s.156.
291. K.Dziewanowski, 1961, s.6, J.Kostrzewski, 1970, s.136, Arch.UAM sygn.126/41/28 akta personalne 1919-1938.
292. C.Łuczak/red./, 1971, s.79.

293. Z.Rajewski, 1956, s.4.
294. W.Hensel, 1948, s.30-32, "ZOW", R.I/1926, z.1-2, s.16, B.Kostrzewski, 1957, s.14, "ZOW".R.II/1927, z.2, s.24-30.
295. W.Hensel, 1965, s.9.
296. B.Kostrzewski, 1957, s.14 in., J.Kostrzewski, 1970, s.157.
297. B.Kostrzewski, 1957, s.14 in.
298. "ZOW", R.II/1927, z.1, s.15, B.Kostrzewski, 1957, s.14.
299. "ZOW", R.II/1927, z 1, s.15-16, R.III/1928, s.12-13, 32-35, R.V/1930, s.16, 31-32, 54.
300. B.Kostrzewski, 1957, s.11, Sprawozdanie z czynności TPNP, 1923 i 1924, s.21.
301. Sprawozdanie z czynności TPNP, 1921 r., s.8, B.Kostrzewski, 1957, s.13, W.Hensel, 1948, s.27.
302. Por.bibliografia prac profesora.
W 1925r.J.Kostrzewski rozpoczął badania archeologiczne na Śląsku kontynuowane w następnych latach. Por.K.Jażdżewski 1970, s.6, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.12, J.Kostrzewski, 1970, s.154, 165-171, 174-176, 186-194, 337 in.
303. B.Kostrzewski, 1957, s.11, J.Kostrzewski, 1945, s.8, Była to notatka sporządzona przez niemieckiego kierownika muzeum prof.dr Hansa Schleiffa w 1940 r.
304. B.Kostrzewski, 1957, s.25.
305. W.Hensel, 1948, s.33, E.Wichura-Zajdel, 1962, s.12.
306. Por.życiorys profesora J.Kostrzewskiego/rozdział II/.
307. J.Kostrzewski, 1970, s.171-174.
308. Por.Bibliografia prac profesora.
309. Zbiór rękopisów PTPN, rękopis nr 1243, pismo Dziekana Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego nr 1364/33 z 20.VI.1933 z propozycją objęcia katedry archeologii przedhistorycznej, Archiwum PAN, oddział w Poznaniu. nr arch.85.
310. K.Dziewanowski, 1961, s.5, J.Kostrzewski, 1970, s.196 in.
311. Wspomnienia w relacji ustnej K.Jażdżewskiego, 1982r.
312. Film został nakręcony specjalnie w celach oświatowych, był dźwiękowy, długości 300m, a przedstawiał wykopaliska biskupińskie i życie mieszkańców tej osady w pradziejach.

313. B.Kostrzewski, 1957, s.14, W.Hensel, 1948, s.30.
314. Korespondencja Sekretariatu Generalnego PAU, nr arch. 430/29, Archiwum PAN, oddział w Krakowie.
315. J.Kostrzewski, 1970, s.125.
316. J.Kostrzewski, 1970, s.128-129.
317. Protokoły z posiedzeń Wydziału Filologicznego PAU, Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr PAU, W-I-3, s.53.
318. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr PAU, W-I-3, s.54, 61, 71.
319. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr PAU, W-I-3, s.77.
320. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.W-I-13/1933/16 opinia o pracy J.Fitzkego, pt."Materiały prehistoryczne z Sandomierskiego".
321. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.PAU W-I-3, s.82, J.Kostrzewski, 1970, s.172.
322. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.804/29, list z 4 maja 1929r.
323. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.W-I-13/1933/16.
324. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.W-I-3, s.99
325. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.W-I-3, s.103, J.Kostrzewski, 1970, s.186.
326. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.1336/38, pismo z 23.XII.1938r.
327. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.1337/38, pismo z 19.XII.1938r.
328. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.345.
329. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.1036/1948, nr 335/1948.
330. Archiwum PAN, oddział w Krakowie, nr arch.W-I-15/1949/460, protokół z posiedzenia Komisji Wydziału Filologicznego PAU, z 19.IV.1948r., J.Kostrzewski, 1970, s.257.
331. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.89.
332. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr arch.89.
333. Funkcję tę pełnił do maja 1960r., por.J.Kostrzewski, 1970, s.284.

IV.

334. A.Kwilecki/red./, 1980, s.143 in.
335. A.Kwilecki/red./, 1980, s.145.
336. A.Kwilecki /red./, 1980, s.157.
337. A.Kwilecki/red./, 1980, s.169.
338. Artykuły publikowali również: M.Rudnicki, T.Wojciechowski,
K.Stojanowski, T.Grabowski.
339. A.Kwilecki/red./, 1980, s.182.

V.

340. Z. Łukaczyński-Poray, 1961, s.1 in.
341. Por. bibliografia prac profesora.
342. W.Hensel, 1971, s.30 in.
343. Przegląd Archeologiczny, t.I,R.2-3, 1920, s.68-69, W.Hensel, 1971, s.445.
344. J.Żak, 1985, s.1-36.
345. J.Żak, 1985, s.28.
346. Za J.Żakiem, 1970, s.99 in.
347. J.Kostrzewski, 1946, s.22-23.
348. Za J.Żakiem, 1970, s.99 in.
349. J.Żak, 1970, s.99-102.
350. W.Hensel, 1971, s.472.
351. W.Hensel, 1971, s.481, stwierdził, że: "metoda ta jest naukowo nieprzydatna i w istocie błędna"...
352. J.Kostrzewski, maszynopis I wersji "Zagadnienia ciągłości zaludnienia ziem polskich w pradziejach", archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr 54, s.1.
353. K.Jażdżewski, 1970, s.9.
354. J.Kostrzewski, 1949, s.8-10,
355. J.Kostrzewski, 1946, s.15 in.
356. J.Kostrzewski, 1946, s.22-23.
357. J.Żak, 1985, s.34.
358. J.Kostrzewski, 1946, s.23.
359. J.Kostrzewski, 1948, s.19.
360. K.Jażdżewski, wspomnienia w relacji ustnej, J.Kostrzewski, 2 wersja pamiętnika "Z mego życia", rękopis, archiwum PAN, oddział w Poznaniu nr 26, s.20-23.
361. J.Kostrzewski, 2 wersja pamiętnika "Z mego życia", archiwum PAN, oddział w Poznaniu, rękopis nr 26, s.24.

362. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, maszynopis, nr 7.
363. Por.rozdział II i IV.
364. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, korespondencja J.Kostrzewskiego z Muzeum Śląskim w Katowicach, nr 69, luźne kartki z informacjami o znaleziskach przypadkowych od członków PTP-nr 155.
365. Por.rozdział III.
366. B.Kostrzewski, 1956, s.12.
367. J.Kostrzewski, 1958, s.32.
368. W.Hensel, 1948, s.28.
369. W.Hensel, 1971, s.526.
370. W.Hensel, 1948, s.38.
371. W.Hensel, 1948, s.30.
372. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr 89.
373. B.Kostrzewski, 1956, s.8, Roczniki PTPS, t.XLIV, s.423.
374. Roczniki PTPN, t.43, 1916, s.265.
375. Roczniki PTPN, t.47, 1920, s.10.
376. Wspomnienia Witolda Bromskiego z 11.12.85r./w relacji ustnej/, od 1948r. do 1976r. pracującego w pracowni konserwatorskiej muzeum, od 1953r. samodzielnego konserwatora-modelarza.
377. W owych latach tylko poznańskie muzeum archeologiczne posiadało pracownię modelarską, wykonującą kopie zabytków, pierwsze kopie wykonano na podstawie posiadanych popielnic twarzowych.
378. K.Orlewicz, 1968, s.1-2.
379. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, 2 wersja pamiętnika "Z mego życia" rękopis, nr 26, s.24.
380. J.Kostrzewski, 1946, s.2-15.
381. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, maszynopis pt.: "Stan i zadania wiedzy archeologicznej w Polsce od neolitu do okresu wczesnohistorycznego", s.1-11, nr 15.
382. Archiwum PAN, oddział w Poznaniu, pismo kierownika Muzeum Śląskiego w Katowicach nr 7/1 z 9.I.1935r., informujące J.Kostrzewskiego, że karty katalogowe, wydrukowano według wzoru przez niego przysłanego nr inw.69.

383. W.Sarnowska, 1970, s.364-365.

384. L.Koczy, 1969-71, s.225-226.

LITERATURA PRZEDMIOTU

~~BIBLIOGRAFIA~~

1. Abramowicz A. 1967, *Wiek archeologii. Problemy polskiej archeologii dziewiętnastowiecznej*, Warszawa.
2. Adamski J. 1961, *Prof.dr J.Kostrzewski, Kierunki*, nr 49, s.6.
3. Antoniewicz W.1926, *Z dziedziny organizacji nauki /U podstaw archeologii przedhistorycznej w Polsce/, Warszawa.*
4. Antoniewicz W.1963, *Dotyychczasowy dorobek archeologii Polski, Zapiski Archeologiczne, z.4, s.3 i n.*
5. Bender W. 1970, *Dzieje i rozwój Polskiego Towarzystwa Archeologicznego w latach 1945-1970*, w: *Polskie Towarzystwo Archeologiczne społeczeństwu*, s.29-73.
6. Buszko J. 1978, *Historia Polski, t.III, 1864-1948*, Warszawa.
7. Buratyński S. 1956, *70 lat życia i 43 lata pracy naukowej prof.Józefa Kostrzewskiego, Tygodnik Powszechny, nr 9/552/, R.XII, z 26.II. 1966.*
8. Cichoński J. 1933, *Pamiętnik, Ziemia Kaliska, R.II.*
9. Czubiński A. 1983, *Postępowo-rewolucyjne i narodowowyzwoleńcze tradycje Wielkopolski, Poznań.*
10. Dziewanowski K.1961, *Drzymała archeologii, Świat, nr 35, s.4-6.*
11. 1961a, *Szukajcie a znajdziecie, Zarzewie, nr 41, s.10-11.*
12. Dedio S. 1927, *O uwzględnianiu prehistorii w kształceniu nauczycieli szkół powszechnych, Z O W, R.II, z.1, s.9-15*
13. Fabiański J. 1971, *Józef Kostrzewski a Dolny Śląsk, Silesia Antiqua, t.XIII, s.9-20.*
14. Fabiański J. Sarnowska W.,1970, *Założyciel Towarzystwa Profesor Dr Józef Kostrzewski*, w: *Polskie Towarzystwo Archeologiczne społeczeństwu, s.7-16.*
15. Hensel W. 1947, *35 lat naukowej działalności Józefa Kostrzewskiego. Uczony i człowiek, Przegląd Zachodni, R.III, s.496-512.*

16. W.Hensel 1947a, W poszukiwaniu prawdy naukowej. /W 35-lecie naukowej twórczości słynnego prehistoryka polskiego prof.dr J.Kostrzewskiego/, Ilustrowany Kurier Polski, nr 14, z 10.IV.1947.
17. 1948, 35 lat naukowej działalności Józefa Kostrzewskiego. Slavia Antiqua, t.I, s.3-37.
18. 1948a, O przydatności metody etnologicznej w prehistorii, Z O W, R.XVII, z 1, s.2.
19. 1948b, Spis prac prof. dr.J.Kostrzewskiego z lat 1945-1947, Slavia Antiqua, t.I, s.38-41.
20. 1958, Józef Kostrzewski, Nauka Polska, R.VI, nr 1/2/, s.73-76.
21. 1965, Archeologia pradziejowa w dwudziestoleciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, 1944-1964, Archeologia Polski, t.X, z.1, s.7-24.
22. 1966, Z historii badań w zakresie archeologii słowiańskiej, Światowit, t.XXVII, s.7-93.
23. 1971, Archeologia i prahistoria. Studia i szkice, Warszawa.
24. Hensel W.,Kostrzewski B., Jakimowicz R., Jażdżewski K., 1948, Bibliografia prac prof.dr.Józefa Kostrzewskiego. Zestawienie prac, artykułów, notatek, życiorysów, bibliografii, recenzji i polemik w zakresie prehistorii i dziedzin pokrewnych, Wiadomości Archeologiczne, t.XVI, wyd.2, s.9-34.
25. Hilczerna Z. 1955, Obchód 70-lecia urodzin prof.dra Józefa Kostrzewskiego, Przegląd Zachodni, R.XI, nr 1/2, s.416-417.
26. Hilczerna Z. 1957, Czterdziestolecie pracy Władysława Maciejewskiego, Z O W, z.3, s.153 in.
27. Jabczyński M. 1960, Na Warcie zatrzymał się czas. Wspominki poznańskie, s.64-97, Poznań.
28. Jackowski T. 1958, W Millenium jak u siebie, Życie Warszawy, nr 82/83, s.3-5.

29. Jakimowicz R. 1948, *Życiorys Jubilata, Wiadomości Archeologiczne*, t.XVI, wyd.2, s.1-8.
30. Jakóbczyk W. 1982, *Towarzystwo Czytelni Ludowych 1880-1939*, Poznań.
31. 1973, *red.Dzieje Wielkopolski, t.II /1793-1918/* Poznań.
32. 1974, *Kolonizatorzy i hakatyści, Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska, Sectio F.Vol.,29, s.193-199.*
33. 1976. *Pruska Komisja Osadnicza 1886-1919*, Poznań.
34. Jażdżewski K. 1936, *Zdobycze i postępy archeologii na terenie Kujaw w 1935r., Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU, XL, s.314-317.*
35. 1947, *Pradzieje Słowiańszczyzny w ujęciu prehistoryka i językoznawcy /Józef Kostrzewski: "Prasłowiańszczyzna" i Tadeusz Lehr-Spławiński: "O pochodzeniu i praojczyźnie Słowian", Roczniki Historyczne, R.XVI, s.230-243.*
36. 1965, *Józef Kostrzewski - główny budowniczy polskiej archeologii pradziejowej. Życie Warszawy, nr 64, z 15.III.1965, s.4.*
37. 1969, *Mój mistrz, Z O W, R.XXXV, s.197-201.*
38. 1970, *50 lat działalności Polskiego Towarzystwa Archeologicznego oraz jego współzałożyciela i prezesa Józefa Kostrzewskiego, Nauka Polska, nr 5, s.90-100.*
39. Jażdżewski K. 1970a, *Józef Kostrzewski, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, s.5-15.*
40. Jasnosz S. 1959, *Józef Kostrzewski, Kronika Miasta Poznania, R.27, nr 2, s.64.*
41. 1970, *Prof.dr Józef Kostrzewski - nestor archeologii polskiej, Kronika Miasta Poznania, R.38, nr 2, s.134-141.*
42. Koczy L. 1969-1971, *Zasługi Józefa Kostrzewskiego dla archeologii polskiej, Teki Historyczne, T.XVI, Londyn.*

43. Kostrzewski B. 1946, Prehistoria na codzień, Książka i Kultura, R,III, nr 6, s.5-6.
44. 1947, Poznański ośrodek prehistoryczny w latach 1945-1947, Archeologia, t.I, s.312-316.
45. 1956, Sto lat działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Fontes Archeologici Posnanienses, vol.7, s. 1-30.
46. 1957, Z dziejów Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Roczniki Historyczne, t.XXIII, s.441-452.
47. 1957a, W setną rocznicę założenia Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, Z O W, z 3.s.115.
48. Kostrzewski J. 1921, Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego w 1920r., Przegląd Archeologiczny, t.I, R.1-3, s.74.
49. 1927, O prawach naszych do Śląska w świetle pradziejów tej dzielnicy, Z O W, R.II, z.1, s.1-9.
50. 1946, Zabytki przedhistoryczne i sposób ich badania, Warszawa.
51. 1948, Dzieje polskich badań prehistorycznych, Historia Nauki Polskiej w Monografiach, t.XVIII, s.3-53, Warszawa.
52. 1958, Z dziejów badań archeologicznych w Wielkopolsce, Wrocław.
53. 1960, Jak nasz uniwersytet "zabkował", Poznańskie Wspominki, s.250-261, Poznań.
54. 1967, Heliodor Święcicki i powstanie uniwersytetu poznańskiego, Znak, t.XIX, nr 153, s.394-405.
55. 1970, Z mego życia, Pamiętnik, Warszawa-Poznań.
56. ? Stan i zadania wiedzy archeologicznej w polsce od neolitu do okresu wczesnohistorycznego, maszynopis artykułu, archiwum PAN, oddział w Poznaniu, nr inw.15.
57. Kostrzewska-Orlewiczowa M.1970, Wspomnienie o ojcu, Tygodnik Powszechny, R.24, nr 38, z 28.IX.1970.

58. Kowalczyk J. 1970, Polskie Towarzystwo Prehistoryczne w latach 1920-1939, w: Polskie Towarzystwo Archeologiczne społeczeństwu, s.17-29, Wrocław-Warszawa-Kraków.
59. Kurnatowska Z. 1985, Józef Kostrzewski na tle swoich czasów. Przegląd Archeologiczny, t.33, s.5-18.
60. Kwilecki A. 1980, red. Polska myśl zachodnia w Poznaniu i Wielkopolsce, Jej rozwój i realizacja w wiekach XIX i XX, Warszawa-Poznań.
61. Łuczak Cz. 1971, 50 lat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919-1969, Dzieje U A M, nr 6, Poznań.
62. Łukaczyński-Poray Z. 1961, Na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej jest Polska, przedmowa, s.1-5, Londyn.
63. Malinowski T. 1957, Działalność sekcji /Wydziału/ Archeologicznej Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego, w latach 1885-1896, Roczniki Historyczne, R. XXIII.
64. Matyniak A. 1955, Prawdy szukał w ziemi ojczystej, Wrocławski Tygodnik Katolicki, nr 9/78, z 27.II.1955, s.8.
65. Nadolski A. 1966, Dzieje archeologii polskiej w XIX i XXw, Studia i materiały z dziejów nauki polskiej, seria A, z.9.
66. Nosek S., 1948, rec. J. Kostrzewski "Prasłowiańszczyzna". Zarys dziejów i kultury Prasłowian, Lud. t. 38, s. 313-314.
67. 1952, Działalność Komisji Prehistorycznej Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1873-1951, Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU, t. 52 s. 559-562.
68. Orlewicz K., 1964, Światowej sławy uczoney - prof. Józef Kostrzewski wkroczył w 80 rok życia, Expres Poznański, nr 48, z 26.II.1964.
69. 1968, Przygotowania do przeprowadzki Museum Archeologicznego, Expres Poznański z 30.VI.1968.
70. Pawłowska Z. 1970, P T A popularyzatorem archeologii, w: Polskie Towarzystwo Archeologiczne społeczeństwu, s.73-115, Wrocław-Warszawa-Kraków.
71. Piaszykowska M. 1955, 60-lecie urodzin prof. dra Józefa Kostrzewskiego, Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza, t. I, z. 2, s. 251-256.

72. Piotrowski B., 1984, W służbie rasizmu i bezprawia. "Uniwersytet Rzeszy" w Poznaniu /1941-1945/, Poznań.
73. Powidzki T., 1948, W Gnieźnie przed pół wiekiem, jedno-dniówka Brzask, s.4-9.
74. 1960, Ze świata dziennikarskiego, Poznańskie wspominki, s.198-222, Poznań,
75. Rajewski Z. 1956, Józef Kostrzewski 70-lecie urodzin, Dawna Kultura, R.III, z.1, s.3-6.
76. Reyman T., 1948, Na zakręcie. Muzeum Prehistoryczne w Poznaniu w nowej szacie, Z O W, R.XVII, s.141-147.
77. Stański M., 1983, Heliodor Święcicki 1854-1923, Poznań.
78. Stolpiak B. 1984, Rozwój prehistorii polskiej w okresie 20-lecia międzywojennego, cz.1, 1918-28, Poznań.
79. Sztetyżło J., 1960, Wywiad z profesorem, Mówią Wieki, nr 11, R.59/60, s.27-28.
80. Sarnowska W., 1971, Nekrolog, Silesia Antiqua, t.XIII, s.363-366.
81. Topolski J., 1982, Zarys dziejów Polski, Warszawa.
82. 1986, Jan Rutkowski /1886-1949/. O nowy model historii, Warszawa.
83. Trzeciakowski L., 1964, Walka o polskość miast poznańskiego na przełomie XIX i XX w, Poznań.
84. 1970, Kulturkampf w zaborze pruskim, Poznań.
85. 1973, Pod pruskim zaborem 1850-1918, Warszawa.
86. 1979, Rola Wielkopolski w dziejach narodu polskiego, Poznań.
87. Tymieniecki K., 1946, Historia i prehistoria, Roczniki Historyczne, R.XV, z.2, s.141-206.
88. 1970, Profesor Doktor Józef Kostrzewski, w: *LIBER JOSEPHO KOSTRZEŃSKI OCTOGENARIO A VENERATORIBUS DICATVS*.
89. Wichura-Zajdel E. 1962, Prof.dr Józef Kostrzewski, Kwartalnik Opolski, R.8, nr 2, s.3-22.
90. 1965, Nauka polska w cieniu śmierci, Poglady. nr 13/65, z dnia 1-15.VII. 1965, Katowice.

91. Wróblewski A., 1985, Dostałem Biskupin za pokutę. Przekrój. nr 2061, z 9.XII.1985, s.20-22.
92. Wrzosek A./red/, 1925, Uniwersytet Poznański w pierwszych latach swego istnienia za rektoratu Heliodora Święcickiego, Poznań.
93. Zakrzewski Z., 1983, Przechadzki po Poznaniu lat międzywojennych, Warszawa-Poznań.
94. Żak J., 1970, Początki archeologii i prahistorii Wielkopolski /XIXw./, Studia i materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza, t.X, z.1, s.5-28, Poznań.
95. 1970a, Józef Kostrzewski /1885-1969/, Nauka Polska, nr 1, s. 99-105.
96. 1973, Zarys dziejów prahistorii wielkopolskiej, Nauka o Wielkopolsce, s. 233-256, Poznań.
97. 1975, Józef Kostrzewski jako prahistoryk-pedagog, Neodidagmata, t.VII, UAM, s.71-76, Poznań.
98. 1983, Dorobek naukowy prof.dra Wojciecha Kócki w zakresie archeologii pradziejowej, Studia z dziejów i Kultury Zachodniej Słowiańszczyzny, UAM, seria Archeologiczna, Nr 20, s.10-17, Poznań.
99. 1985, Aspekt metodologiczny prac syntetyzujących pradzieje społeczeństw wiślańsko-odrzańskich Józefa Kostrzewskiego /referat/.
100. 1986, Przemówienie na uroczystość odsłonięcia Tablicy Pamiątkowej ku czci Profesora Józefa Kostrzewskiego w Collegium Minus UAM w dniu 19 marca 1986.

Wykorzystane materiały archiwalne

Archiwum PAN, oddział w Poznaniu

1. Świadcstwa szkolne z gimnazjów w Ostrowie, Gnieźnie i Poznaniu nr arch.68.
2. Historia polska w zarysie, Feliksa Antoniewicza, przepisana ręcznie w zeszycie szkolnym przez J.Kostrzewskiego, nr arch.149.
3. Zeszyt z wykładem dla TTZ o Konstytucji 3-maja, z okazji jej 112 rocznicy, nr arch.149.
4. Indeks Uniwersytetu Wrocławskiego z 1908/9 r., nr arch.68.
5. Indeks z Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 105 z 1909/10, nr arch.68.
6. Indeks z Uniwersytetu Berlińskiego, nr 5655 z 23.05.1910r., nr arch.68.
7. Dyplom ukończenia studiów w Berlinie z 1913/14, nr arch.68.
8. Indeks doktorancki nr 110 z 20.07.1914r., nr arch.68.
9. Ausmusterungschein z pieczętkami pruskiej komisji mobilizacyjnej, z 1915, 1916, 1917r., nr arch.71.
10. Paszport J.Kostrzewskiego z 1916r., nr 775 z pieczęcią pobytu w Warszawie, nr arch.71.
11. Zaproszenie na obiad do Zamku z 27.X.1919, godz.7.30 wieczorem, wydawany przez Naczelnika Państwa, nr arch.72.
12. Dokument wymeldowania z Köpenick do Poznania, z 1.IV.1914r., nr arch.73.
13. Legitymacja nr 18 z 14.02.1920r., uprawniająca do nieograniczonego wstępu do Zamku, nr arch.73.
14. Nekrolog Elżbiety z Brońkańskich-Kostrzewskiej, z 29.II.1909r. podpisany przez siostry z Ostrowa, nr arch.63.
15. Zdjęcie E.Majewskiego z dedykacją dla J.Kostrzewskiego, z 1.IX.1916, nr arch.114.
16. Zaproszenie z Uniwersytetu Stefana Batoiego w Wilnie z 27.III.1920r., do wygłoszenia wykładów z archeologii przedhistorycznej nr arch.85.
17. Pismo z Uniwersytetu Warszawskiego nr 361 z 26.II.1923r. z propozycją objęcia katedry archeologii przedhistorycznej, nr arch.85.

18. Pismo nr L.dz.4240/25 o nadaniu tytułu profesora zwyczajnego prehistorii z dnia 2.I.1926r., potwierdzone przez rektora U.P. nr arch.75.
19. Karta legitymacyjna słuchacza zwyczajnego na Wydziale Filozoficznym C.K. Uniwersytetu Jagiellońskiego, z 12.X.1909r., nr arch.140.
20. Powinszowania słuchaczek seminarium prehistorycznego z marca 1918r. z okazji objęcia katedry na Uniwersytecie Lwowskim, nr arch.85.
21. Pismo Statysty Krajowego w Poznaniu nr 335/24 z 26.I.1924r. powierzające J.Kostrzewskiemu od 1.II.1924r. kierownictwo Oddziału prehistorycznego Muzeum Wielkopolskiego, nr arch.85.
22. Dodatek do testamentu Nepomucena Niemojewskiego z 6.II.1929r., czyniący J.Kostrzewskiego wykonawcą woli zmarłego w kwestii umieszczenia jego zbiorów w Muzeum Narodowym w Poznaniu, nr arch.140.
23. Pismo nr 1053, z 25.II.1929r., przysznające J.Kostrzewskiemu prawo do Medalu Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, podpisane przez rektora U.P., nr arch.75.
24. Pismo z 22.II.1932r. z Instytutu Bałtyckiego w Toruniu z propozycją wzięcia udziału w pracach jako Członek-korespondent, nr arch.85.
25. Zaproszenie z 1932r. do Zamku Królewskiego na herbatę, podpisane przez Prezydenta Rzeczypospolitej, /27.II.1932, godz.17/, nr arch.71.
26. Pismo z muzeum morawskiego nr 268 z 25.III.1930r., z prośbą o zdjęcie J.Kostrzewskiego, w celu namalowania jego portretu /do galerii osób zasłużonych na polu prahistorii/, nr arch.85.
27. Sentencja wyroku sądowego z dnia 6.XI.1930r., w sprawie prywatno-karnej prof.J.Kostrzewskiego przeciwko prof.Czesławowi Znamierowskiemu o znieważenie w miejscu publicznym. nr arch.140.
28. Dokument zawiadamiający o wyborze J.Kostrzewskiego członkiem czynnym krajowym Wydziału Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności, z dnia 19.VI.1933r., nr 621/33, nr arch.73.
29. Pismo Dziekana Wydziału Filozoficznego U.J. nr 1364/33 z dnia 20.VI.33, z propozycją objęcia katedry prehistorii przez J.Kostrzewskiego, nr arch.85.
30. Zaświadczenie Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego nr AD II 90/15 z dnia 10.IX.1934r., o zezwoleniu dla J.Kostrzewskiego na przeprowadzanie badań archeologicznych. nr arch.140.

31. Pisma Starosty Krajowego w Poznaniu nr 3424/33 i 37/34-V/ z kwietnia 1934r./, wypowiedzające ze względu na trudności finansowe stanowisko kierownika muzeum J.Kostrzewskiemu, oraz zawierające prośbę o pełnienie tej funkcji nadal honorowo, nr arch.78.
32. Pismo Muzeum Śląskiego w Katowicach nr 7/5 z 15.IX.1934r. z podziękowaniem za propozycję urządzenia w tym muzeum działu zabytków przedhistorycznych, nr arch.69.
33. Kosztorysy prac wykopaliskowych na Śląsku w 1934r., - pow. tarnogórski, 1935r - pow.lubliniecki, nr arch.69.
34. Meldunek starszego posterunkowego Pustego/?/ do Muzeum Śląskiego w Katowicach o zauważonym we wsi Dralin zabytku kamiennym /toporku/, nr arch.69.
35. Zawiadomienie o odznaczeniach z 9.XI.1936r. dla :J.Kostrzewskiego, Z.Rajewskiego, H.Szczerkowskiej, T.Wieczorowskiego, J.Żurka, K.Łukasiewicza, W.Maciejewskiego, nr arch.78.
36. Zezwolenie ministra nr BP-7806/37 z 29.IV.1937r., na przyjęcie i noszenie Krzyża Komandorskiego Łotewskiego Orderu Trzech Gwiazd, nr arch.75.
37. Pismo ministra nr BP 6547 z 16.IV.1937r., o nadaniu Krzyża Oficerskiego Legii Honorowej, nr arch.75.
38. Kopia rozkazu aresztowania z 30 września 1939r., nr arch.71,
39. Zaświadczenie o stanie zdrowia Edmunda Bogdajewicza, ze szpitala w Bystrej z 5.02.1945r. nr arch.71.
40. Potwierdzenie zameldowania Edmunda Bogdajewicza w Dąbrówce Turowskiej na pobyt czasowy z 16.II.1944r., nr arch.85.
41. Korespondencja J.Kostrzewskiego z lat 1941-43, z rodziną, podpisywana "Zosia", nr arch.67.
42. Pismo z 11.XI.1936r. o nadaniu J.Kostrzewskiemu odznaki kawalera Krzyża Komandorskiego Orderu "Odrodzenia Polski", nr arch.77.
43. Legitymacja tymczasowa nr 215, wydana przez U.J.30.I.1945r., ważna do 30.IV.1945r. /dr Kostrzewski Józef, prof.U.P. zgłosił się do rejestracji i objął obowiązki służbowe/ nr arch.85.
44. Przepustka nr 598 z 27.II.1945, wydana przez Urząd Wojewódzki w Krakowie /w j.polskim i rosyjskim/, zezwalająca J.Kostrzewskiemu na wyjazd do Poznania i z powrotem, nr arch.78.
45. Legitymacja tymczasowa wydana przez Urząd Wojewódzki w Poznaniu z dnia 10.III.1945r. dla J.Kostrzewskiego jako kierownika Muzeum Przedhistorycznego, nr arch.78.

46. Zezwolenie na przeniesienie książek z mieszkań prywatnych do muzeum, wydane przez Urząd Wojewódzki w Poznaniu J.Kostrzewskiemu 12.III.1945r., nr 47/45 T9L, nr arch.78.
47. Przepustka do Collegium Medicum, nr 31 /17.IV-30.IV.1945r., nr arch.78.
48. Pismo Grupy Operacyjnej Planowania na rejon Pomorza Zachodniego z 12.IV.1945r. podpisane przez inżPiotra Zarębę, z prośbą o wzięcie udziału w konferencji w sprawie przyjęcia terenów zachodnich w dniu 13.IV.1945r., nr arch.78.
49. Delegacja służbowa do Olsztyna z 19.II.1946r., nr 0-1567/46, nr arch.78.
50. Dokumenty dotyczące rehabilitacji Wł.i H.Hożubowiczów oraz W.Hensla w związku z zarzutami współpracy z okupantem z 19.VII.1946r. nr arch.124.
51. Dokumenty dotyczące rehabilitacji prof.K.Jażdżowskiego za działalność okupacyjną na stanowisku dyrektora P.M.A. w Warszawie i współpracę z władzami okupacyjnymi, lata 1946, 47, nr arch.124.
52. Dyplom nadania brązowego "Medalu za długoletnią służbę", z 15.V.1938r. podpisany przez rektora U.P., nr arch.75.
53. Pismo Wydziału Wojewódzkiego w Poznaniu SWI B-2/1 K-61, z 26.VI.1948, powołujące J.Kostrzewskiego na stanowisko dyrektora Muzeum Prehistorycznego, nr arch.78.
54. Decyzja o przeniesieniu na emeryturę z dnia 1.XI.1950r., nr arch.73.
55. Umowa ze stycznia 1950 o podjęciu przez J.Kostrzewskiego obowiązków dyrektora Muzeum Prehistorycznego w Poznaniu, nr arch.77.
56. Pismo nr ZU-VI-2/639/56 z dnia 20.VII.1956r. podpisane przez Ministra Szkolnictwa Wyższego powołujące J.Kostrzewskiego z dniem 1.IX.1956r. ponownie na stanowisko samodzielnego pracownika nauki przy Katedrze Archeologii Polski na Wydziale Filozoficzno-Historycznym U.A.M., nr arch.75.
57. Elektrokardiogram nr 2565/56 z 1.XII.1956r. /orzeczenie: podejrzenie o uszkodzenie mięśnia sercowego /nr arch.42.
58. Protokół z posiedzenia Walnego Zjazdu Delegatów PTA z 5 i 6 XII.1956, w Kaliszu, nr arch.48.
59. Żądanie satysfakcji od J.Kostrzewskiego przez W.Hożubowicza z dnia 12.III.1957r., nr arch.48.
60. Akt oskarżenia W.Hożubowicza z dnia 3.VI.1957, nr arch.48.
61. Protokół z posiedzenia Sądu Koleżeńskiego PTA z dnia 11.IV.1958r. w Warszawie przeciwko prof.dr W.Hożubowiczowi, nr arch.48.

Do prezyntacji

Izabella Szczepaniak

Poznań, 23.03 . 1987

A U T O R E F E R A T

Praca pod tytułem : " Profesor dr Józef Kostrzewski - twórca poznańskiej szkoły prahistorycznej ", jest w zasadzie biografią profesora Józefa Kostrzewskiego, szczególnie uwzględniającą jego zasługi dla prahistorii i zawierającą równocześnie próbę nakreślenia niektórych aspektów rozwoju poznańskiej szkoły prahistorycznej.

Życie i działalność J.Kostrzewskiego / 1885-1969 / przypadły na trzy okresy dziejów narodu polskiego, oddzielone od siebie dwoma wojnami światowymi. Były to mianowicie : 1/ okres bytu narodu pod zaborami / ~~po~~ Kongresie Wiedeńskim i ostatecznym podziałem Polski w 1815r / - kiedy to w czasach dzieciństwa i wczesnej młodości formowały się podstawy osobowości J.Kostrzewskiego, 2/ okres odrodzonego w czasach II Rzeczypospolitej państwa polskiego - będący równocześnie czasem największej aktywności społecznej i naukowej J.Kostrzewskiego i okresem uformowania się pod kierunkiem profesora poznańskiej szkoły prahistorycznej, 3/ okres Polski Ludowej - i zarazem ostatni okres życia J.Kostrzewskiego.

Wobec powyższego, nakreślenie tła historycznego wydało mi się niezbędne dla właściwego zrozumienia specyficznych cech osobowości profesora i jego szkoły naukowej / zostało ono naszkicowane w rozdz. I /. Burzliwe wydarzenia historyczne rozgrywające się w Europie i w Polsce w 1 poł. XX w wymuszały niejako na Polakach sposób postępowania, opowiedzenie się po jednej lub po drugiej stronie politycznej. Józef Kostrzewski określił swoją postawę wobec ojczyzny i jej losów raz i na zawsze już we wczesnej młodości, o czym wymownie świadczy jego życiorys / rozdz. II /.

Celem moim było możliwie pełne przedstawienie i udokumentowanie zasług prof. dr J. Kostrzewskiego dla nauki i społeczeństwa polskiego / a poznańskiego w szczególności / - dlatego znalazł się w pracy m. in. rozdział poświęcony działalności pozanaukowej J. Kostrzewskiego / rozdz. III /.

Aby jednak zachować walor naukowy moich konstatacji ograniczyłam się tylko do tych wydarzeń z życia profesora, które znalazły udokumentowanie w zachowanych materiałach archiwalnych, chociaż interpretacje tych faktów oparłam również na relacjach ustnych rodziny, uczniów, i współpracowników Józefa Kostrzewskiego, okazjonalnych artykułach prasowych, oraz pamiętniku pt.: "Z mego życia", wydany drukiem.

We wczesnej młodości / 1903 - 1918 / J. Kostrzewski uczestniczył aktywnie w dwóch niezależnie egzystujących w społeczeństwie polskim, / a ściślej: wśród polskiej młodzieży gimnazjalnej / organizacjach konspiracyjnych: Towarzystwie Tomasza Zana / organizacji samokształceniowej / i bractwie "Eleusis" / organizacji o charakterze moralno-etycznym /. Idee zaszczerpione w tym okresie przez bractwo "Eleusis" stały się nierozłączną częścią osobowości profesora a młodzieńcza działalność konspiracyjna była podstawą późniejszej pracy organizatorskiej, naukowo-badawczej i naukowo-dydaktycznej. Działalność pozanaukowa J. Kostrzewskiego wiąże się ściśle z jego poglądami politycznymi uformowanymi pod wpływem ostro zarysowanego / szczególnie w czasach jego dzieciństwa i wczesnej młodości / antagonizmu narodowego niemiecko-polskiego, zwielokrotnionego poprzez celową politykę germanizacyjną. Jednak również w działalności naukowej widoczne są związki osobistych poglądów profesora z kierunkiem podejmowanych badań naukowych. Polski nacjonalizm obronny podtrzymujący przez lata zaborów

egzystencję narodową Wielkopolan uzewnętrzniał się często w polemicznej postawie J.Kostrzewskiego wobec tendencyjnej nauki niemieckiej a także w popieraniu tzw. : " piastowskiej " / in. zachodniej / orientacji narodowej. Zająwszy się badaniem i dokumentowaniem słowiańskości obszarów zachodnich , zwłaszcza tych , które nadal znajdowały się pod panowaniem niemieckim / a później weszły w granice Polski po 1945 r jako Ziemie Odzyskane / starał się wykazać ich pradawną przynależność do państwa polskiego. Zwalczał tezę o rzekomo niemieckim / germańskim / rodowodzie kultury i państwowości na terenach słowiańskich a zwłaszcza w Polsce / rozdz. IV /.

Z teoretycznego punktu widzenia / rozdz. V / profesor J.Kostrzewski był przedstawicielem pozytywistycznej orientacji metodologicznej. Zgodnie z ustaleniami mego Promotora metodologię J.Kostrzewskiego określić można jako : "... mieszczącą się w szerokim nurcie pozytywistycznym a w szczególności w umiarkowanym ewolucjonizmie postklasycznym"... Dziś orientacja ta jest krytykowana przez kierunki historycystyczne oraz strukturalistyczne. Jednak właśnie owa orientacja metodologiczna spełniła w swoim czasie pozytywną rolę , bowiem umożliwiła prahistorii uzyskać status samodzielnej nauki , uwalniając ją od balastu zwykłego kolekcjonerstwa i starożytnictwa, jakie łączyło się z nią w 2 poł. XIX i pocz. XXw. W Polsce ten rozdział i rozwój prahistorii , opóźniony przez okres zaborów, przypadł na czasy międzywojenne i był w głównej mierze zasługą J.Kostrzewskiego , był bowiem profesor inspiratorem postępu naukowego w dziedzinie całej prahistorii.

Mniej interesowała go kwestia prahistorii w aspekcie metodologicznym. Prahistoria / prehistoria / była dla niego nauką mającą na celu poznanie i odtwarzanie okresu dziejów ludzkości poprzedzającego czasy historyczne - czyli w rozumieniu J.Kostrzewskiego -

do momentu pojawienia się źródeł pisanych. Możemy dziś stwierdzić, że J.Kostrzewski perfekcyjnie posługiwał się metodą typologiczną a jego analizy faktograficzne nadają publikowanym badaniom walor wręcz ponadczasowy. Podobnie - hipotezy stawiane przez niego w publikacjach były zazwyczaj silnie motywowane badaniami interdyscyplinarnymi i miały formę alternatywną, umożliwiającą rzeczową dyskusję naukową.

Całość swoich przekonań w kwestii roli i znaczenia prahistorii dla społeczeństwa polskiego i funkcji prahistoryka jako badacza pradziejów zamknął J.Kostrzewski w stwierdzeniu : "...Umiejętne badanie zabytków przedhistorycznych umożliwia poznanie odwiecznej zasiedziałości naszych przodków w dorzeczu Odry i Wisły , co nie jest pozbawione znaczenia aktualnego..." Wynika z niego wyraźnie, że prahistoria była dla J.Kostrzewskiego nauką ważną społecznie. Istotną dla rozstrzygania problemów narodowo-politycznych. W szczególności zaś była orężem walki z nacjonalistyczną propagandą niemiecką. Indywidualność badawcza i naukowa sprawiła , że wokół J.Kostrzewskiego skupiło się grono uczniów akceptujących jego pojmowanie prahistorii i prowadzących prace badawcze pod jego kierunkiem. W ten sposób powstała poznańska szkoła prahistoryczna / lub też " szkoła J.Kostrzewskiego " / charakteryzująca się najogólniej rzecz biorąc :

- 1 - ogromną dynamiką badawczą, realizowaną poprzez rozliczne badania terenowe / powierzchniowe i stacjonarne /, nowoczesnymi metodami badawczymi popartymi badaniami interdyscyplinarnymi, doskonalonymi ciągle sposobami dokumentacji technicznej i naukowej,
- 2 - szczególną koncentracją na problemie etnogenezy Słowian oraz kształtowania się społeczeństwa i państwa polskiego,
- 3 - w dziedzinie metodologii - akceptacją koncepcji pozytywisty-

cznej i zmodyfikowanej metody etnoarcheologicznej, stosowanej w połączeniu z badaniami komplementarnymi. Warunki, w jakich kształtowała się poznańska szkoła prahistoryczna wpłynęły niewątpliwie na emocjonalne zabarwienie kierunku jej badań. W okresie międzywojennym osiągnięcia badawcze ośrodka poznańskiego zdominowały prahistorię polską. Efekty pracy innych działających w kraju ośrodków nie były tak spektakularne i nie odpowiadały w takim stopniu zapotrzebowaniu społecznemu jak osiągnięte w Poznaniu. Wyniki badań prof. J. Kostrzewskiego i jego szkoły stały się w okresie zagrożenia hitlerowskiego przed 1939r, jednym z elementów ideologii polskiej racji stanu. To właśnie poznańskiej szkole prahistorycznej zawdzięczamy podniesienie kwestii etnogenezy Słowian i obalenie mitu o ^{wytworzonego przez naukę niemiecką} niemieckiej / germańskiej, wikińskiej / genezie państwa polskiego.

Z powodu nikłych śladów w dokumentach bardzo skrótowo potraktowana została przeze mnie pedagogiczna praca J. Kostrzewskiego mimo, iż tak wielu wybitnych uczniów wychował profesor. Pozostała również nietknięta cała sfera plotek, anegdot i legend, które narosły w środowisku polskich prahistoryków i muzealników wokół postaci profesora w ciągu jego wieloletniej działalności zawodowej, ze względu na charakter naukowy biografii. Wydaje się jednak, że dla większej popularyzacji tej postaci byłoby celowe uzupełnienie zebranych przeze mnie faktów właśnie ową anegdotyczną stroną życiorysu J. Kostrzewskiego.

Celem moim było, jak już wspominałam, przedstawienie J. Kostrzewskiego nie tylko jako wielkiego uczonego, lecz również jako wielkiego człowieka i Polaka. Jego postać jest nadal zbyt mało znana, chociaż obchody Roku Józefa Kostrzewskiego z okazji 100 rocznicy urodzin / 1985 r / przyczyniły się nieco do upamiętnienia

i przypomnienia działalności profesora.

Józef Kostrzewski był zawsze postacią intrygującą. Już tylko istniejące wersje życiorysu, różnie formułowane w różnych latach przez poszczególnych biografów, budzą zainteresowanie, zwłaszcza w odniesieniu do tła historycznego i zmieniających się struktur politycznych w Polsce. Przez całe życie J. Kostrzewski był wierny swoim odczuciom patriotycznym i raz ukształtowanemu światopoglądowi, jednak nigdy nie należał do ludzi pokornych, dlatego też mimo zasług, zarówno przed jak i po wojnie, nie udało mu się być w zgodzie z aktualną władzą polityczną kraju. Żarliwy patriotyzm/ nazywany przez niektórych badaczy niemieckich szowinizmem!/, wycisnął swoiste piętno na działalności zawodowej profesora, która prócz treści naukowych zawsze niosła ze sobą kontekst narodowy, mocno akcentowany we wszystkich jego publicznych wystąpieniach.

Swoimi badaniami uutorował profesor J. Kostrzewski drogę nowoczesnej archeologii polskiej. Stało się to m.in. poprzez stosowanie interdyscyplinarnych metod badawczych i dokumentacyjnych. Dzięki niemu archeologia polska przeszła od "rozkopywań" zastanych przez niego w początkach pracy zawodowej do komplementarnych badań stosowanych w Biskupinie i później, aż do dziś.

Prahistoria polska zawdzięcza J. Kostrzewskiemu swój obecny, w pełni humanistyczny charakter, bowiem prace archeologiczne miały być / i były / według prof. J. Kostrzewskiego środkiem a nie celem działalności naukowej, podobnie jak prahistoria badać miała nie tylko fizyczne cechy przedmiotów znajdujących w czasie wykopalisk ale przede wszystkim dzieje narodów i grup etnicznych nieuchwytnych w źródłach pisanych. Prahistoria wzbogacona komplementarnymi badaniami etnograficznymi, lingwistycznymi, toponomastycznymi, antropologicznymi i innymi, zaczęła pełnić funkcję społecz-

nie użyteczną w konkretnych sytuacjach historyczno-politycznych, stając się zgodnie z pragnieniem profesora nauką żywą.

Równoległym nurtem, obok pracy zawodowej i pedagogicznej, biegła działalność publicystyczna, organizatorska i społeczna profesora J.Kostrzewskiego. To m.in. dzięki jego umiejętnościom organizatorskim powstał w Poznaniu Uniwersytet wraz z Instytutem Prehistorii, zespół muzeów różnych specjalności, biblioteka uniwersytecka i pierwszy akademik ze stołówką. → *użytecznie*

Zasługi profesora dla nauki wcześniej zostały docenione przez Polską Akademię Umiejętności, która w 1928 r wyróżniła go swoim członkostwem, przed kandydującymi również do tego zaszczytu: Władysławem Tatarkiewiczem, Stanisławem Pigoniem i Tadeuszem Lehr-Spławińskim. Wielokrotnie był odznaczany i nagradzany, nadawano mu najwyższe honorowe tytuły naukowe. Pozostawił po sobie trwałe ślad w postaci zrekonstruowanego Biskupina, który rozświetlił także poza granicami Polski, ale który jednocześnie wcale nie kojarzy się dziś z jego nazwiskiem. Pozostawił ogromną spuściznę naukową i ideową zawartą w prawie 1000 publikacji i wielu uczniów, dziś czołowych prahistoryków polskich - dlatego chciałabym aby moja praca choć w części przyczyniła się do popularyzacji postaci tego wielkiego człowieka.

Izabella Szczepaniak

Chciałabym wyjaśnić, dlaczego w mojej pracy nie znalazło się
rzeczywiste omówienie dorobku naukowego prof. J. Kostrewskiego.
Pragnę, że w pierwszej wersji zamierzałam zająć się również
tym problemem, później jednak wydato mi się to uciecło, a
pozwolił kwesja oceny dorobku - to nie tylko proste wyliczenie
porównywalnych stanowisk zbadanych i publikacji wydaných
przez J. Kostrewskiego w odniesieniu do określonych przedmiotów
historiograficznych tradycji. Trzeba by także przeprowadzić
wielką analizę porównawczą i ocenić ile z konstatacją
naukowych profesorów paktowało próby same.

W ciągu 18 lat, jakie upłynęły od śmierci J. Kostrewskiego
prahistorii i archeologii znacznie się zmieniły - powstały
zgodnie z duchem recenzentów, w której się rozwijały.
Dziś już trudno znaleźć w prahistorii ślady tych zmian,
jakie doświadczyły w niej do czasu w czasach J. Kostrewskiego.
Nikt też dziś nie mógłby być wyrażeniem naukowym dla takich
wielu obszarów tradycji, jak w swoim czasie był J. Kostrewski.
Czy zatem należy ocenić znacznie dorobku naukowego
J. Kostrewskiego zgodnie z dzisiejszymi standardami?

Próbę taką podjęto w czasie sesji poświęconej profesorowi w 1985 r.
Dyskusja była specjalista od porównywalnych obszarów tradycji
(prof. T. Distasiński, K. Goltowski, B. Geliński, W. Hensel)
- omawiając dorobek naukowy J. Kostrewskiego ograniczając
się w większości jedynie do wyliczenia przedmiotów badawczych
bez konkretniej oceny ich obecnej wartości - to chyba
zrozumiałe?

Dziękuję mi się, że wciąż, oceniając miśnię
z własnej perspektywy, kiedy stawał białym i postępy
niekiedy jest nieporównywalny - to żył wciąż.

Czyi nic lepiej zatem rozumieć, że dorobek naukowy
J. Kozłowskiego (w całości) jest prosto pierwszym etapem
w rozwoju prehistorii, zaskórnicy, bez której
nie istniałaby dalszemu nauka?

— i nie stawiać ocen, które z czasem także
mogą stać się nieaktualne?

Dlatego w mojej pracy podjętem jedynie próbę
oceny warsztatu naukowego profesora — czyli jego
metodyki i metodologii badawczej.